

הרב חנוך וקסמן פרשת תצווה

במקום לנסות להבין את השאלה הכללית של חשיבות בגדי הכהונה, עלינו להתמקד בשאלה הספציפית של המשמעות, המטרה והתפקיד של הבגדים המיוחדים לכהן הגדול.

תפקידי בגדי הכהן הגדול

הבגדים כ'נושאי עוון'

אחד הנושאים המרכזיים בתיאור בגדי הכהן הגדול נחשף בתיאור הציץ, הבגד האחרון המוזכר. לאחר הציצוי לכתוב על הציץ את המלים "קדש לה" והציצוי לקשור אותו למצחו של הכהן הגדול, התורה קובעת:

וְהָיָה עַל מִצַּח אֶהָרֹן, וְנִשָּׂא אֶהָרֹן אֶת עֹן הַקֹּדְשִׁים אֲשֶׁר יִקְדִּישׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכָל מִתְּנַת קֹדְשֵׁיהֶם. וְהָיָה עַל מִצְחוֹ תְּמִיד, לְרִצּוֹן לָהֶם לְפָנָי ה'.

(כח:לח)

למרות ש'נשיאת עוון' יכולה להיות בהקשר שלילי (ראו למשל ויקרא ה:א), פירושה - באופן כללי - הוא נשיאת עוונותיו של אדם אחד על ידי אדם אחר, כלומר כפרה. ה' הוא "נשא עוון" (שמות לד:ז), כלומר הוא סולח לחוטאים. הציץ הוא, אפוא, כלי כפרה. הכיתוב "קדש לה" מכפר על הקרבנות הפגומים של העם (ראו רש"י כח:לח).

נושא הכפרה מרכזי גם בציצוי על מערכת האפוד-חושן. התורה מודיעה לנו שאהרן ישא את שמות בני ישראל, שייכתבו על אבני החושן "לזכרון לפני ה' תמיד" (כח:כט); אהרן גם אמור לשאת, בעזרת האורים והתמים, "את משפט בני ישראל על לבו לפני ה' תמיד" (כח:ל). תיאורים אלו מזכירים גם את האמור בהקשר לאפוד (כז:יא-יב) - אהרן הצטווה לשאת את אבני השהם, ועליהם פתחי שמות בני ישראל, על כתפות האפוד "לזכרון לפני ה'". כפי שציינו לעיל, "נשיאה" היא לעיתים "נשיאת עוון", כלומר כפרה. כמו כן, ההצמדה של המונחים "זיכרון" ו"לפני ה'" מזכירה את ההצמדה הדומה בפרשת החצוצרות (במדבר י:א-י), המצווה על השמעת חצוצרות בכל מיני מקרים, כגון מלחמה, עליה נאמר "ונזכרתם לפני ה' אלוקיכם ונושעתם" (ט), או חגים, שבהקשר שלהם נכתב "והיו לכם לזיכרון לפני ה'" (י); זיכרון לפני ה' מפעיל את רחמי ה' כלפי ישראל.

חזרה לגן עדן

לא רק המונחים בהם משתמש הכתוב נושאים קונוטציות של רחמים וסליחה וכפרה, אלא גם החומרים מהם עשויים האפוד והחושן. החושן עצמו עשוי מארבע שורות של אבנים יקרות, שנים עשר אבנים סך הכל, כאשר על כל אבן חקוק שמו של שבט, וכל אבן קבועה במסגרת זהב (יז:כא). באופן מעניין, יחזקאל הנביא מפתח תמונה דומה מאוד, הקשורה בתשע משנים עשר האבנים בחושן. כך הוא מקונן:

...אֶתְּהָ חוֹתֶם תִּכְנִית מְלֵא חֶקְמָה וְכָלִיל יָפִי. בְּעֵדֶן גֵּן אֱלֹקִים הָיִיתָ כָּל אֶבֶן יְקָרָה מְסֻכָּתָךְ אָדָם פְּטָדָה

בגדי קודש

פרשיית הבגדים

אריכותה ופרטנותה התמוהים של הפרשה

מעט לאחר תחילתה של פרשת תצווה, התורה עוברת מעיסוק במבנה המשכן אל הכהנים, העובדים במשכן. ה' מצווה את משה על בחירת הכהנים, על עשיית בגדי קדש "לכבוד ולתפארת", על זהות עושה הבגדים ועל ההרכב המדויק שלהם.

במקום להתמקד בתפקידם ועבודתם של הכהנים, התורה מעדיפה לדון באריכות בבגדים שלהם (למעט קטע קצר בתחילת הפרשה, כז:כ-כא). למעשה, כל פרק כז הוא תיאור ארוך ומפורט של בגדי הכהונה. למרות שאין חולק שיש חשיבות - הן מבחינת העבודה והן מבחינת העם (עיינו רמב"ן כז:ב) - להלביש את הכהנים בבגדים יפים, יש לתהות מדוע התורה מתארת את הבגדים ברמה כזו של פירוט ואריכות.

מבנה הפרשייה

הבעיה שתחידד לאחר עיון במבנה של פרק כח. לאחר הקדמה קצרה (פס' א-ה) המסבירה עבור מי ייוצרו הבגדים, על ידי מי ומאלו חומרים, התורה מתמקדת במספר בגדים השייכים בלעדית לכהן הגדול. אם נעקוב אחרי חלוקת הפרשיות של המסורה, הפרק מתחלק כך:

א-ה: הקדמה, כמתואר לעיל.

ו-יב: האפוד.

יג-יד: הוראות לייצור "חשב האפוד", בעזרתו החושן (כז:כה) יתחבר לאפוד.

טו-ל: חושן המשפט וחיבורו לאפוד.

לא-לה: מעיל האפוד ועיטורו.

לו-מג: הציץ (לו-לח), הכתונת, האבנט והמצנפת של הכהן הגדול (לט). הכתונת, המגבעות והאבנטים של הכהנים ההדיוטות. המכנסיים של כל הכהנים, והציצוי על לבישתם (מ-מג).

כפי שצינו לעיל, התורה מתמקדת כמעט באופן בלעדי בארבעת הבגדים המיוחדים לכהן הגדול: ארבע החטיבות שצינו לעיל, המונות עשרים וארבעה פסוקים, מתארות את מערכת האפוד-חושן (כז:כז), והחטיבה החמישית מתמקדת במעילו של הכהן הגדול; אפילו החטיבה האחרונה, העוסקת בסופה בבגדי ההדיוטות, נפתחת בתיאור הציץ של הכהן הגדול.

ומעוטרים בטהרה של גן עדן. האפוד והחושן אמורים לעורר רחמי שמים ולכפר על ישראל ברגעים בהם דרושה להם הדרכה אלוקית.

השתלבות הבגדים למערכת אחת

נושא הכפרה מופיע לא רק בהתייחסות הנפרדת לציץ, לחושן ולאפוד, אלא גם בחיבור והפעולה המשותפת של שלושת הבגדים הללו. הרשב"ם (כח:לו) טוען שהציץ והכיתוב "קדש לה" מכפרים בעזרת הקשר שלהם לפיתוחי החותם של שמות בני ישראל במקומות אחרים בגופו; טענה זו דורשת הסבר.

כפי שצינינו לעיל, שמות שבטי ישראל מפותחים על החושן המונח על לבו של הכהן הגדול (כח:כט). החושן מחובר לכתפי האפוד בעזרת טבעות זהב ושרשרות (כח:כב-כח), וגם הכותפות הללו מכילות את שמות שבטי ישראל על אבני שוהם (כח:ט-יב). המקום הגבוה ביותר בו יש כיתוב על גופו של הכהן הוא על מצחו, העומד בקודקוד הפירמידה שבסיסה הוא לבו של הכהן, וכיתוב זה מכיל את המילים "קדש לה". שמות בני ישראל מגיעים, בנקודה הגבוהה ביותר, אל "קדש לה", ומקדשים את שבטי ישראל לה'. הקדשה זו היא היוצרת את כפרת בגדי הכהונה עבור בני ישראל.

אם כן, כאשר הכהן הגדול לובש את בגדיו ומשרת לפני ה', גופו הופך לכלי להשגת קדושה וכפרה על בני ישראל.

תפקיד הבגדים ומבנה פרשיות המשכן

סדר ומבנה פרשיות המשכן

קריאה זו של פרשת בגדי הכהונה תוכל להסביר לנו מדוע התורה מקדישה להם כל כך הרבה תשומת לב, שהרי כפרה היא אחת המטרות המרכזיות של המשכן והכהן הגדול (ויקרא טז:טו-יח).

בנוסף לכך, קריאה זו מתאימה היטב למבנה פרקים כה-ל; לאורך פרקים אלו, התורה מצווה על התכנון והבנייה של המשכן, ומונה את האנשים והציוד הדרושים לשם כך. מבנה הפרשה הוא כדלהלן:

- א. כה:א-ט: הציווי לבנות את המשכן ולאסוף חומרים.
- ב. כה:י-כב: הארון.
- ג. כג-ל: השולחן.
- ד. לא-מ: המנורה.
- ה. כו-א-ל: יריעות ועמודי המשכן.
- ו. לא-לז: הפרוכת.
- ז. כז-א-ח: המזבח.
- ח. ט-יט: החצר, יריעותיו ועמודיו.
- ט. כ-כא: הציווי לאסוף שמן זית ולהדליק את המנורה.
- י. כח-א-מג: הציווי למנות כהנים ולעשות את בגדיהם.
- יא. כט-א-לז: חניכת הכהנים והמשכן.

וַיְהִי־לֵם תְּרִשִׁישׁ שֶׁהֵם וַיִּשְׁפֹּה סִפִּיר נִפְף וּבְרָקֶת וְזָהָב מְלֹאֲכֶת תְּפִיד וּבְרָקֶת כָּךְ בְּיוֹם הַבְּרָאָה כּוֹנֵנוּ.
(כח:יב-יג)

יחזקאל מודיע לחוטה שפעם הוא היה אומן אלוקי מחונן; פעם הוא היה מעוטר באבנים טובות וזהב; פעם הוא היה בגן עדן; פעם הוא היה נתון במצב טהור - לפני שחטא.

ספר בראשית (ב:יא) מאשר את הקשר בין גן עדן לבין האפוד והחושן. אחר מארבע הנחלים היוצאים מעדן, הפישון, מוביל לארץ החוילה ("שם הבדולח ואבן השהם"). האוצרות מארץ החוילה דומים לחלק מן האוצרות המשמשים ליצירת האפוד והחושן. ייתכן שהחריטה של שמות בני ישראל על האבנים מגן עדן (כח:ט-יא, יז-כא) וקביעתם במסגרת זהב (כח:יא, יג-יד, כב, כד), יוצרת שחזור סימבולי של גן עדן. החושן הופך, באופן סמלי, את שבטי ישראל לאדם הראשון, עבודת הפאר של האומן האלוקי, האדם שהיה ראוי לעיטור בתכשיטים וזהב, טרם שחטא. נשיאת שמות בני ישראל לפני ה' מעוטרים באבני גן-עדן על ידי הכהן הגדול, גורמת לנשיאת חן של ישראל בעיני ה' - ויוצרת סליחה וכפרה.

תפקיד החושן

החושן קרוי "חושן המשפט", אך איננו יודעים על אילו חטאים הוא מכפר, בניגוד לציץ שנושא את עוון הקדשים (כח:לח). ייתכן שהחושן מכפר על המשפט, או על המשפטים, כלומר על הדינים שישאל צו עליהם בפרשת המשפטים (שמות כא:א). לחילופין, ניתן להציע שההליך המשפטי, בו הדיינים מנסים ליישם נורמות אלוקיות בסכסוכים אנושיים, דורש כפרה באופן מהותי. יתרו היה זה שהציע למשה למנות שופטים שיעזרו לו בנשיאת הנטל של המשפט וההוראה (יח:יד-טז, כב-כג). אולם, יתרו הבין את הבעיה רק באופן חלקי: המטלה להשגת צדקה ומשפט היא גדולה מדי לבני אדם בהיותם בני אדם; המשפט עצמו, ההוראה והיישום של התורה האלוקית בחיי החולין של בני האדם, נגועה בטעות ובשגיאה באופן מהותי. ייתכן שזהו נטל המשפט שאהרן נושא כדי לעורר רחמי שמים וכפרה (וראו רש"י כח:טו).

יש גם הסבר שלישי. חושן המשפט אינו רק "חושן הדין", אלא גם "חושן הפסק". כפי שהרשב"ם מראה לנו (כח:טו), המצווה על עשיית החושן והאפוד מסתיימת בציווי על נתינת האורים והתומים בחושן. האורים והתומים הם כלי לקבלת החלטות (ראו רש"י וראב"ע, וכן עיינו בשמואל א' כח:ז). כאשר ה' מסביר למשה שהוא ימות, הוא מתאר בפניו את תהליך קבלת החלטות אחרי מותו: יהושע ינהיג את העם בעזרת אלעזר הכהן, והוא יוועץ "במשפט האורים" (במדבר כז:כא). המנהיג אמור לקבל החלטות בעזרת הכהן הגדול והאורים ותומים שלו בנוגע למלחמות או עניינים לאומיים אחרים.

החושן, אפוא, הוא נקודת המפגש הנבואית של ה' עם ישראל בנוגע לעניינים לאומיים חשובים. כאשר הכהן הגדול והמנהיג מבקשים הדרכה מה', הם מבקשים אותה בהקשר בו שמות השבטים כתובים באבנים מגן עדן

נושא על מצחו מתחת למצנפתו (כח:לז-לח). מהי המשמעות של המיקומים המסויימים הללו?

אחד המקומות הללו הוא מקום משמעותי מאוד. בספר במדבר, כשמה מחלק לבני לוי את העגלות והשוורים אותם תרמו למשכן הנשיאים, מצויין כי בני קהת לא קיבלו עגלות:

ולבני קהת לא נתן, כי עבדת הקדש עליהם, בכתף ישאו.
(במדבר ז:ט).

בני קהת צוו לשאת את החלקים הקדושים ביותר של המשכן, את כליו. משום כבודם וקדושתם של כלי המשכן, הם צוו לשאת אותם באופן אישי, על כתפיהם, ולא באמצעות בהמות. ציווי זה מאיר באור חדש את הציווי שעל הכהן הגדול לשאת על כתפיו את שמות בני ישראל: שמותיהם של ישראל הם קדושים, ולכן על כהן הגדול לשאתם על כתפיו.

משמעות הנשיאה בלב ובמצח

הראש והלב מופיעים בתורה בהקשר אחר. כאשר משה מצווה את ישראל לזכור את היום בו יצאו ממצרים, הוא מודיע להם כך:

וְהָיָה לְךָ לְאֹת עַל יָדְךָ וּלְזִכְרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ, לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת ה' בְּפִיךָ, כִּי בְּיַד חֲזָקָה הוֹצֵאָה ה' מִמִּצְרָיִם.
(יג:ט).

זוהי מצוות תפילין; ישראל מצווים להניח כתבים שונים, בין היתר את הכתב הזה, המספר על יציאת מצרים, על ידיהם ובין עיניהם, כלומר כנגד הלב ועל המצח (לפי הפרשנות הרבנית המקובלת); זאת, בדומה - באופן מפתיע - לחושן ולציץ. בנוסף, כפי שהתפילין הם זיכרון, גם בגדיו של הכהן הגדול הם "זיכרון". מהו הקשר בין החושן והציץ לבין תפילין?

במקרה של התפילין, החפץ משמש את הלוּבש כתזכורת ללב ולמוחו לך שה' הוציא אותם ממצרים; כך גם החושן והציץ: הנחת שמותיהם של ישראל והמשפט "קדש לה" על הלב והראש של הכהן הגדול, מזכירים לו את מחוייבותו לישראל ולה'. הכהן הגדול נושא את תודעת ישראל בליבו, ותודעת ה' בראשו.

זיכרון לישראל וזיכרון לה'

אם כן, ניתן להבחין במשמעות נוספת של בגדי הכהן הגדול - הם מתפקדים כהיזון חוזר אל הכהן הגדול: "הזיכרון" הוא לא רק לה' על ישראל, אלא גם לכהן הגדול, שיזכור את שני שולחיו. מצד אחד, ישראל קדושים לכהן הגדול, ולכן הוא נושא אותם על כתפיו - ישראל צריכים להיות בלבו של הכהן, ולכן הוא נושא את שמותיהם על ליבו; מצד שני, הכהן צריך לזכור את הקדשתו לה' ואת תפקידו כאמצעי להקדיש ולהעלות את ישראל לה', ולקשר בין ה' לבין ישראל, ולכן הוא נושא את הכתובת "קדש לה" על ראשו.

ב. לח-מו: הציווי להקריב קרבנות מדי יום, ותיאור המפגש בין ישראל לבין ה' במשכן.

ג. ל:א-י: מזבח הקטורת.

ד. יא-טו: איסוף כסף לאחזקת המשכן.

ט"ו. יז-כא: רחיצת הכהנים בכניסה למשכן.

ט"ז. כב-כג: הציווי לייצר שמן משחה לקדש את הכהנים והכלים.

י"ז. לד-לח: הציווי לעשות את הקטורת.

פשר המבנה

במבט ראשון, סדר הפרשיות מתמיה. חלקים א-ח, הנמצאים בפרשת תרומה, דנים במשכן עצמו ובכלי המשכן, ומחלקים ט ואילך תשומת הלב עוברת אל הכהנים. אולם, יש בקביעה זו קשיים רבים, ונציין כמה מהם: מדוע הדלקת המנורה מוזכרת לפני הכהנים? מדוע מזבח הקטורת והכיוור, שהם כלי שרת לכל דבר, מוזכרים יחד עם הכהנים (בחלקים יג ו-טו, בהתאמה), ולא עם שאר כלי השרת, בפרשת תרומה?

התשובה היא כי בתחילת פרשת תצווה, חלק ט, עלינו לראות מעבר לא מכלים לכהנים, אלא מתכנון לתפעול. חלקים ט-יז מתחילים לפרט את הפעולות ההכרחיות של המשכן, והחומרים והחפצים הדרושים לבצוע הפעולות הללו. לכן, החטיבה פותחת בהדלקת המנורה, פעולה אותה יש לבצע פעם ביום; כמו כן, כך נוכל גם להסביר את פרשיות הכיוור ומזבח הקטורת, שתפקידם הוא למלא פונקציות מסוימות יחד עם הכהנים (ל:ז-ח, ל:יט-כא), ולא להוות חלק מהמבנה הפיזי של המשכן ובית ה'. הם מוזכרים, אפוא, בחטיבת התפעול, ולא בחטיבת התכנון.

השתלבות הבגדים בחטיבת תפעול המשכן

כאן אנו חוזרים אל בגדיו של הכהן הגדול. כפי שהדלקת המנורה מהווה פעולה חיונית למשכן, כך הכפרה. למעשה, הכלי הראשון המוזכר בפרשת תרומה, הארון, מכוסה בכפורת, הקרויה כך (אולי) כיוון שזהו המקום עליו הכהן הגדול מזה דם על מנת לכפר על עוונות בני ישראל (ויקרא טז:יז-יז). באופן דומה, גם הבגדים שייכים לחלק התפעולי של המשכן, שהרי הבגדים הם מרכיבים חיוניים בתהליך הכפרה היומי של המשכן, ולכן מיקומה של פרשיית הבגדים הוא בחלק התפעולי.

זיכרון כפול בבגדי הכהן הגדול

משמעות הנשיאה בכתף

קעת נפנה את מבטנו לפן נוסף של בגדיו של הכהן הגדול. כמו הכפרה, פן זה מחובר עם הכיתובים המרובים הנוכחים בבגדיו של הכהן הגדול. אם נלך על פי סדר הכתובים, הכיתוב הראשון הוא שמות בני ישראל על אבני השם על כתפות האפוד (כח:יא-יב); השני הוא הכיתוב של שמות כל שבט על אבני החושן, אותם אהרן נושא על לבו (כח:כט); השלישי הוא הכיתוב "קדש לה" שעל הציץ, אותו אהרן

כל הזכויות שמורות לישיבת הר עציין, תשס"ו
עורך: אייל קסנר

בית המדרש הוירטואלי של ישיבת הר עציין
האתר בעברית: <http://www.etzion.org.il/vbm>

האתר באנגלית: <http://www.vbm-torah.org>

משרדי בית המדרש הוירטואלי: 02-9937300 שלוחה 5
דואל: office@etzion.org.il

בגדי הכהנים ואידיאת הכהונה

שני הרעיונות המובעים בבגדי הכהן הגדול - הכפרה על ישראל מחד, והזיכרון לכהן עצמו מאידך - מעניקים לנו מבט מעניין על התפתחות הכהונה בתורה.

התורה מזכירה את מעמד הכהנים לראשונה במעמד הר סיני. ה' מצווה את משה לרדת מן ההר ולהזהיר את העם וגם את "הכהנים הנגשים אל ה'", לשמור מרחק מן ההר (יט:כב). מיהם הכהנים הללו? הם אינם, ככל הנראה, רק אהרן ובניו (ראו רש"י, ראב"ע, רמב"ן), ואם כן הבחירה באהרן ובבניו ככהנים (כח:א) אינה רק בחירה בקבוצה מסויימת, אלא גם "נישול" של קבוצת הכהנים הנגשים אל ה'. מה אופייה של האבחנה הזו, שמקורה בסיני, בין שני סוגי הכהנים?

ייתכן שהדיון הארוך של התורה על עיצוב בגדי הכהנים והסמליות שבהם יספק את התשובה. הכהונה התחילה כמעמד רוחני של אלו מנסים להיות קדושים ולממש את השאיפה האנושית הבסיסית לדרוש את ה' ולשרת אותו, או "לגשת אליו". אולם, בהקשר של המשכן וברית סיני, הדתיות כשלעצמה אינה ממלאת את כל מהות הכהונה - או שהיא אינה קשורה לכהונה בכלל. בגדיו של הכהן מסמנים את מהות תפקידו - "הבגדים עושים את האדם" - ועל פיהם הכהן משרת לא עבור עצמו, כחלק ממסע רוחני של עצמו, אלא כגשר בין ה' לישראל. כפי שבגדיו מראים, הוא מרומם את ישראל, מכפר על חטאיהם ומתקן ומחזק את הקשר בין ישראל לבין אביהם שבשמים.

לעיון נוסף

1. השיעור - שהתמקד באפוד, בחושן, ובציץ - לא דן במעיל, הבגד המיוחד הרביעי של הכהן הגדול. ראו כח:לא-לה ורשב"ם שם. כיצד נוכל להסביר את תפקיד ומשמעות המעיל על פי נקודות מבט שהובעו בשיעור?
2. הבבלי (זבחים פח, ב) קובע שההסמכה של בגדי הכהונה (פרק כח) לקרבנות (פרק כט) מלמדת כי הבגדים מכפרים כמו הקרבנות. כל בגד מכפר על עבירה מסויימת - הציץ מכפר למשל על "עזות פנים". השוו את טענות הבבלי (במישור הכללי והפרטי) לרעיונות שהועלו בשיעור.
3. ראו ויקרא י:א, בנוגע לחטאם ומותם של נדב ואביהו (לרקע, קראו לפחות את ט:ז, טו ושם כג-כד). כיצד הרעיונות בשיעור מאירים באור חדש את חטאם של נדב ואביהו?
4. רוב הפרשנים (רש"י, ראב"ע, רמב"ן וכו') מניחים שה"כהנים" בהר סיני הם הבכורות. יש המקשרים את החלפת הבכורים באהרן ובניו עם אירועי העגל. ראו שמות לב:ד-ו ורמב"ן שם. האם יש הבדל מהותי בין דעת הפרשנים הנ"ל לבין הדעות שהובעו בשיעור?